مجله اقتصادی
شماره‌های ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۱، صفحات ۱۳۳-۱۰۱

کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط مسئولان آموزش‌وپرورش استان گیلان در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اثر تحریم

احمد هدایت پناه شالدهی
ahmad.hedayatpanah@gmail.com

داود مصطفی پور
mostfapour.d@gmail.com

هدف اصلی این تحقیق، کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست اندرکاران آموزش وپرورش، در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم از دیدگاه مدیران مدارس گیلان است. روش تحقیق از نوع نسبتاً ترکیبی است، نمونه آماری در بخش کیفی ۱۸ نفر و در بخش کمّی ۵۲۱ نفر بود. برای تهیه ابزار، از جلسات کانونی استفاده شد. ابزار مورد نظر، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ٤٦ پرسش، حول اهداف و فرضیه‌های تحقیق بر مبنای ساحت‌های سند تحول بنیادین و سازوکارهای انجام‌شده در اثر تحریم و ١٦ پرسش در زمینه اطلاعات اقتصادی درباره کشور حول برخی شاخص‌ها طراحی گردید. برای نمونه‌گیری کیفی این طرح، از روش هدفمند مطلوب و در بخش کمّی از روش نمونه گیری احتمالی استفاده شد. از روش های آماری همانند آمار توصیفی و آمار استنباطی نا پارامتریک مثل آزمون من ویتنی و خطای استاندارد غیرفاصله‌ای استفاده گردید. مهم‌ترین نتایج حاصله این است که مدیران مدارس گیلان، به کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در استان به میزان ٨٩.٦ درصد باور داشتند. مقایسه نشان داد بین کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست اندرکاران آموزش وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت در اثر تحریم از دیدگاه مدیران زن و مرد گیلان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: تحریم، توسعه، کارآمدی، آموزش‌وپرورش، گیلان.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

مقدمه

از همان روزهای نخست پیروزی انقلاب، وقتی غربی ها متوجه شدند که ایران می خواهد استقلال همه جانبه داشته باشد و وابسته به کشور دیگری نباشد، شروع به برنامه‌ریزی برای سقوط آن نمودند. چون «حفظ استقلال برپای خود ایستادن کشورهای اسلامی بخصوص ایران انقلابی و مستقل، باب میل جوامع غربی نیست، زیرا؛ از بدو پیروزی انقلاب به محض اینکه ادراک نمودند که ایران مستعمره آن‌ها نخواهد بود، با تحمیل جنگ تحمیلی و دهها روش دیگر تلاش کردند که به ایران صدمه بزنند یا انقلاب را ساقط کنند. آخرین ترفندی که به آن متصل شده‌اند تحریم به طرق مختلف به‌ویژه اقتصادی است. تحریم[1] در اصطلاح رایج تدابیر قهرآمیزی است که توسط کشور یا گروهی از کشورها علیه کشوری که به قوانین بین‌المللی تجاوز نموده و یا از معیارهای اخلاقی مقبول، تخطی کرده باشد». (اعتمادی و همکاران، ۱۳۹۲). اگرچه تحریم؛ به معنای حرام کردن، ناروا شمردن (معین، ۱۳۶۳) آمده. اما هدف تحریم‌هایی که بر تجارت و امور مالی یک کشور اعمال می شوند، تأثیرگذاری بر رفتار دولت آن کشور است، این تحریم‌ها همواره به شکل غیرمستقیم و از طریق اعمال فشارهایی است که بیشتر مردم عادی آن کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد تا به این هدف دست پیدا کنند. (کریمی و همکاران،۱۴۰۰). اما تحریم علیه ایران با تعاریف معیارهای اخلاقی مناسبتی ندارد. زیرا؛ تحریم‌ها علیه ایران به مجموعه اقداماتی از سوی قدرت‌های جهانی اطلاق می‌شود که برای وادار کردن کشورمان به انجام یا انجام ندادن عملی به کار گرفته شده است. (اطلاعات، ۱۳۹۹). در همین راستا، «ایران پس از وقوع انقلاب اسلامی، پس از تسخیر لانه جاسوسی توسط دانشجویان پیرو خط امام (ره) همواره مورد ممنوعیت‌های تجاری بوده است. آمریکا تمام دارایی‌های متعلق به بانک مرکزی و حکومت ایران را که بالغ بر ۱۲ میلیارد دلار می‌شد مسدود کرد.»(بیات، ۱۳۹۱) عمده تحریم ها علیه ایران بعد از اشغال لانه جاسوسی آمریکا در تهران شکل گرفت، بعدها بر سر برنامه هسته‌ای ایران شدت بیشتری گرفت. برنامه هسته‌ای ایران از سال ۱۳۸۵ و به دنبال ارجاع پرونده کشورمان از آژانس بین المللی انرژی اتمی به شورای امنیت، با تحریم های مختلفی مواجه شد. تحریم‌های علیه ایران را از لحاظ فنی می‌توان به ۴ دسته کلی تقسیم‌بندی کرد:۱- تحریم‌های چندجانبه، مانند تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل، ۲-تحریم‌های اتحادیه

1. Boycott

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

اروپا، ۳-تحریم‌های تک‌جانبه از سوی کشورهای مختلف مانند ایالات متحده ۴- تحریم‌های کنگره آمریکا.. گفتنی است نخستین تحریم جامع سراسری علیه ایران، تحریم دولت بریتانیا علیه کشورمان به منظور واکنش در برابر انتخاب دکتر محمد مصدق به وزارت بود که هدف ملی سازی صنعت نفت را دنبال می‌کرد. آمریکا نیز در سال ۱۹۸۰ تحریم‌های اقتصادی وسیعی را در واکنش به تصرف لانه جاسوسی علیه ایران وضع کرد. این شرایط ادامه پیدا کرد تا در سال ۱۹۹۵، بیل کلینتون رئیس جمهور وقت آمریکا اقدام به وضع تحریم‌هایی کرد که به موجب آن شرکت‌های نفتی آمریکایی از سرمایه‌گذاری در طرح‌های نفت و گاز ایران منع شده بودند و همچنین روابط بازرگانی با ایران نیز یک‌جانبه قطع شد.، (روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۹). سیاستمداران آمریکایی معتقدند که تحریم‌ها برای مردم ایران نیست، اما برخلاف آن‌ها رسانه‌های آمریکایی بارها اعلام کردند که این تحریم‌ها نه‌تنها اقتصاد، بلکه جامعه و محیط‌زیست ایران را هم هدف قرار داده‌اند. ۱۷ آبان ۱۳۹۶ بود که ایالات متحده آمریکا رسماً تحریم‌های خودش را علیه ایران آغاز کرد. این موضوع پیامدهای زیادی در حوزه اقتصاد ایران داشت؛ ارزش ریال به شدت کاهش پیدا کرد، قیمت برخی محصولات گران شد، واردات برخی هواپیماها به ایران ممنوع شد و گزارش‌هایی که در سال اخیر توسط رسانه‌های خارجی مثل نیویورک تایمز، واشنگتن‌پست و ... منتشرشده نشان می‌دهد که این تحریم‌ها روی بخش‌های دیگر زندگی روزمره مردم ایران هم تأثیر گذاشته است. به عنوان مثال؛ دارو محصولی انسان دوستانه که تحریم شد. یکی از اولین مسائلی که رسانه‌های خارجی به آن اشاره کردند، عدم واردات برخی داروها به ایران به دلیل وجود تحریم‌ها بود (خلعتبری، ۱۳۹۸).

خودکفایی[1]، پیشرفت[2]، رشد[3] و توسعه[4]

تحریم‌های آمریکا اگرچه به اقتصاد کشور فشار وارد کرده، اما در برخی حوزه‌ها نیز افزایش توانمندی و خودکفایی ما را به همراه داشته است .(محمدی، ۱۳۹۸). به نوشته یک نشریه آمریکایی، ایران اگرچه از سال‌های قبل با تحریم‌های آمریکا مواجه بوده و در قیاس با دیگر کشورهای منطقه خلیج فارس، بودجه دفاعی بسیار کمتری دارد، اما توانسته به پیشرفت‌های قابل‌توجهی در عرصه

1. Economic self
2. Progress
3. Growth
4. Development

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

فناوری‌های نظامی دست یابد .(خبرگزاری میزان؛۱۳۹۸). در این راستا، صنعت به دلیل دارا بودن پیوندهای قدرتمند با دیگر بخش های اقتصادی، در مقایسه با دیگر حوزه‌های مولد به بخشی رهبری کننده در این عرصه تبدیل شده است و به عنوان محرک اصلی رشد، موفقیت و نوآوری کشورها، می تواند در توسعه یافتگی و ارتقای سطح رفاه ملی اثربخش باشد. مهم ترین شاخص پیشرفت اقتصادی و توسعه یافتگی بدون شک به جایگاه صنعت و معدن هر کشوری بازمی گردد (خلعتبری، ۱۳۹۸). پایگاه «امریکن هرالد تریبیون»، در یادداشتی به موضوع انقلاب اسلامی در ایران در ۴۱ سال گذشته پرداخته و تأکید می کند این انقلاب به رغم فشارها و کارشکنی های متعدد، تحریم‌ها به کار خود ادامه می‌دهد و همچنان استوار بوده و از موفقیت و یکپارچگی بی نظیری برخوردار است نشریه آمریکایی «نشنال اینترست[1]» که از سوی اندیشکده ای به همین نام منتشر می شود و از نشریات صاحب‌نام غربی در حوزه سیاست خارجی و امنیتی به شمار می‌رود، در مقاله‌ای به قلم «مایکل روبین»[2] دانشمند در زمینه علوم رایانه، اهل اسرائیل، به بررسی کلی پیشرفت‌های نظامی ایران و عوامل زمینه‌ساز این پیشرفت‌ها چنین پرداخته است. در حالی که کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس پول‌های گزافی را صرف خرید تجهیزات نظامی پیشرفته آمریکایی می کنند، تحریم‌های طولانی آمریکا از یک سو و تصمیمات راهبردی جمهوری اسلامی ایران باعث شده است که این کشور در عرصه نظامی به خودکفایی برسد و به صنایع داخلی خود متکی باشد. مهندسان و دانشمندان ایران در طراحی تجهیزات مبتنی بر فناوری‌های روز جهان بسیار توانمند هستند. (خبرگزاری تسنیم،۱۳۹۸). به گفته رئیس وقت کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی تحریم‌های آمریکا اگرچه به اقتصاد کشور فشار وارد کرده، اما در برخی حوزه‌ها نیز افزایش توانمندی و خودکفایی ما را به همراه داشته است. باید تحریم‌ها را به فرصتی برای کاهش وابستگی به خارج تبدیل کرد (محمدی، ۱۳۹۸). همه تحریم‌هایی که علیه ایران صورت گرفته، ایران علاوه بر خودکفایی، در خیلی از زمینه‌های حیاتی، به دستاوردهای برجسته و دشمن‌شکن نائل آمده که اهم آن‌ها در زمینه دفاعی و علمی و فناوری است. پرواضح است که؛ در دنیای کنونی نقش تحریم‌ها در بخش اقتصاد پررنگ‌تر از سایر بخش‌هاست لازم است به این بخش با تدبیر توجه بیشتری داشته

1. The National Interes
2. Michael Rubin

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

باشیم. در همین راستا در تبیین مکتب اقتصادی اسلام در حوزه فرهنگ اقتصادی نیز باید سه بحث صورت گیرد الف) بحث الگوی مصرف ب) بحث الگوی رفتار تولیدی ج) بحث الگوی رفتاری مدیران (عبدالملکی، ۱۳۹۳).

خنثی کردن اثر تحریم‌ها

انسجام و وحدت؛ با توجه به شرایط کنونی جامعه و قرار گرفتن در معرض انواع تحریم‌ها توسط آمریکا و دولتمردان غرب، نیاز به انسجام و وحدت قشرهای مختلف بیش از پیش احساس می شود. هرچند، طبق گفته رهبر فرزانه انقلاب، تهدید آمریکا به ایران موضوعی تکراری است و ملت ایران در همین فضای تحریم به پیشرفت‌های درخشان علمی- فناوری و موفقیت‌های فراوان رسیده است. ایشان می‌فرمایند: «ملت بزرگ را از تحریم نترسانید چراکه وقتی ملتی بیدار شد و توانایی‌های خود را کشف کرد هیچ‌چیز قادر نخواهد بود او را متوقف کند.» (ظاهری، روحبخش، ۱۳۹۰).

نقش دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش و الگوی مصرف

بدیهی است تحریم‌ها در بعضی بخش‌های جامعه کم یا بیش اثرگذار بوده است. در آموزش‌وپرورش هم این تحریم‌ها اثراتی داشته، اما دست‌اندرکاران مربوطه، با تدابیر و درایت، سازوکارهایی وضع کردند تا اثرات تحریم خنثی و یا کاهش یابد. گاهی در سایه تحریم، توانستند تهدیدها را به فرصت تبدیل نمایند. بنابراین برای رفع تحریم‌ها باید استقلال ایران حفظ شود. خداوند در آیات قرآنی بر استقلال همه‌جانبه امت اسلام از جوامع دیگر تأکید می‌کند. برخی از آیات به‌صراحت هرگونه وابستگی به‌ویژه در حوزه اقتصادی را مردود شمرده و از مسلمانان خواسته تا به‌گونه‌ای اقتصاد جامعه را بنیاد گذاشته و استوار سازند که نیازی به بیگانگان وجود نداشته باشد؛ زیرا اقتصاد، قوام جامعه است (سوره نساء: آیه ۵[1]) و همانند ستون میانی خیمه عمل می‌کند. از همین روست که در توصیف مسلمانی و آئین آن در آیه ۲۹ سوره فتح می‌فرماید؛ خودکفایی، استقلال و اعتماد بر خود و برپای خود ایستادن، از آئین مسلمانی است. در این راستا مهم‌ترین سرفصل‌های راه‌های دستیابی به خودکفایی عبارتند از: کار، توزیع درست منابع و ثروت، اعتدال در مصرف، قناعت، عدالت و اجتناب از بی‌عدالتی و ظلم اقتصادی، اجتناب از اقتصاد ربوی و مانند آن، استفاده

۱. آیه ۵ سوره نسا

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

از تولید داخلی، مدیریت عالمانه و متعهدانه (نیکوسیرت، ۱۳۹۷). به‌خوبی مشهود است که در شرایط فعلی بخش عمده‌ای از وابستگی کشور به واردات، درنتیجه مصرف‌گرایی است. بر طبق عقیده کارشناسان، چالش بزرگ پیش روی محصولات صنعتی داخلی در حال حاضر انبوه کالاهای مصرفی بادوام و کم‌دوامی است که به شکل قانونی یا غیرقانونی وارد کشور می‌شود. برای برخورد با این چالش، فقط نمی‌توان از شیوه‌های برخورد قانونی استفاده نمود. بلکه باید از شیوه‌های گوناگون فرهنگی نیز بهره جست. یکی از ارکان مؤثر و مهم برای فرهنگ‌سازی استفاده از کالاهای داخلی، می‌تواند از مدارس آغاز گردد، لذا، نقش الگویی معلم در این زمینه را نباید نادیده گرفت (ظاهری، روحبخش، ۱۳۹۰). زیرا سربلندی همه ایرانیان به داشتن کشوری توسعه‌یافته اسلامی، پویا و پیشرو در امور مدیریت جهانی است، لذا، چنین کشوری پیشرفته نیازمند قابلیت رقابت در عرصه بین‌المللی و ارائه الگویی جهان‌شمول است. در این راستا، معلمان با در اختیار داشتن حدود ۱۵ میلیون نفر از جمعیت کشور که معادل یک‌پنجم کل جمعیت است می‌توانند در تبیین الگوی استفاده از کالاهای ایرانی و اصلاح فرهنگ بیگانه تأثیر فراوانی داشته باشند. اثرگذاری معلم در ابعاد گوناگون ارتقاء فرهنگ عمومی در مورد تولیدات داخلی به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم قابل بررسی است. معلم خود می‌تواند به عنوان عضوی از این جامعه در جهت تولید ملی و با صرفه‌جویی در مصرف کاغذ و لوازم مدرسه نقش مهمی ایفا کند و همچنین دانش آموزان را راهنمایی کند که چگونه در استفاده از امکانات محیط آموزشی خویش تلاش کنند تا وابستگی را به صفر برسانند. ازاین‌رو، معلمان به عنوان تأثیرگذارترین افراد در کنار والدین دانش آموزان، می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد نگرش و رفتارهای درست مصرف دانش آموزان داشته باشند (احمدی،۱۳۹۲).

آموزش‌وپرورش و توسعه

باید اعتراف نمود که دستیابی به سطح بالای پیشرفت و توسعه‌یافتگی به معنای توسعه پایدار و همه‌جانبه و الگو شدن برای ممالک جهان، زمانی برای یک کشور محقق خواهد شد که به آموزش‌وپرورش، بخصوص به جایگاه رفیع معلمان در تحقق این چشم‌انداز توجه شایسته و ویژه‌ای معمول شود. زیرا آن‌ها به عنوان پیشگامان تغییر و تحول جامعه، مهره‌های اصلی توسعه و ترویج کارآفرینی و حمایت از تولیدات داخلی هستند؛ به‌گونه‌ای که توسعه پایدار در یک کشور، مستلزم

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

آموزش و تربیت دانش آموزان به عنوان نیروی کار آینده، توسط معلمان مجرب است. زیرا در وصیت‌نامه الهی- سیاسی حضرت امام (ره) نهاد آموزش‌وپرورش به عنوان یکی از مهم‌ترین محورها مورد تأکید، قرار گرفته است. در این راستا دانش آموزان نیز می‌توانند در تبیین الگوی استفاده از کالای ایرانی و اصلاح فرهنگ بیگانه تأثیر بسزایی داشته باشند و همچنین می توانند فضایی بانشاط برای تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی ایجاد نمایند که این ها مهم ترین سرمایه های کشور و به عنوان نسل پویا، گام اول را در خانواده‌ها بردارند. تجربه استفاده از دانش آموزان به عنوان همیار پلیس در چند سال اخیر خود گواه روشنی بر این موضوع است که آنان می توانند سخن اثرگذار در بین خانواده و سطح عمومی جامعه در جهت ایجاد رغبت به استفاده و بهره‌مندی از تولید داخلی داشته باشند. همچنین، دانش آموزان قادرند خانواده خود را در خرید مبلمان، مصالح ساختمانی، لوازم تزیینی، اسباب‌بازی و پوشاک و... هدایت و رهبری نمایند به شرطی که پیام معلم در او قبلاً کارساز بوده باشد. دانش آموزان می توانند فرهنگ برتر شناخته شدن کالاهای خارجی را در برابر تولیدات ملی آنچنان بشکنند که رغبت افراد و گرایش آنان به وسایل خارجی برای همیشه به انزوا کشیده شود (سراوانی، ۱۳۹۷). سازوکارهای فراوانی در مورد تاب آوری ایران در مقابل سخت‌ترین تحریم‌ها بر اکثر فعالان اقتصادی و فرهنگی و مسئولین روشن بوده و واضح است. زیرا پیشرفت‌هایی که حصول شده در برخی از امور به خودکفایی منجر شده است. اگرچه سرخط همه تحریم‌ها اقتصادی است و ستون وسط است. اما باید اذعان نمود که در سایر بخش‌های جامعه، تحریم‌ها برای آموزش به‌ویژه آموزش‌وپرورش نیز مشکلاتی ایجاد کرده است. ولی به همت ایرانیان دانشمند، غیرتمند و توانا، قسمت اعظم تحریم‌ها به تهدید به فرصت برای دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران مبدل گردیده است. در این تحقیق، نگارندگان با هدف کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در ساحت‌های مندرج در سند تحول بنیادین در اثر تحریم از دیدگاه مدیران مدارس گیلان را مورد بررسی قرار داده و به سؤال‌های جزئی و فرضیه‌های مرتبط نیز با اهداف، تحلیل و پاسخ مناسب ارائه شده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

پیشینه پژوهش

۱. پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر عملکرد عوامل داخلی در صنایع کوچک و متوسط استان لرستان طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۱» توسط باقری و دیگران انجام‌شده، نتایج این پژوهش حاکی از آن است که تحریم‌های اقتصادی بر عملکرد عوامل داخلی تولید، بازاریابی و امور مالی اثر منفی و بر عملکرد عوامل داخلی مدیریت و تحقیق و توسعه در صنایع کوچک و متوسط استان لرستان اثر مثبت دارد (باقری، مهدوی و شریف نژاد ۱۳۹۳).

۲. پژوهشی که با عنوان بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی و تجاری بر روابط تجاری ایران و کشورهای شریک عمده تجاری، توسط آقایی و دیگران طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۴ صورت گرفته،یافته‌های این پژوهش حاکی از این است که تحریم‌های ضعیف تأثیر منفی کم‌تری بر ارزش صادرات و واردات ایران طی دوره مورد بررسی داشته است. اما تحریم‌های شدید و گسترده تأثیر منفی قابل‌ملاحظه‌ای بر میزان صادرات و واردات کالاهای تجاری ایران داشته است. بنابراین اقدامات انجام‌شده در جهت کاهش یا لغو تحریم‌های شدید علیه ایران نظیر توافقنامه هسته‌ای(برجام)، می‌تواند منجر به رونق روابط تجاری ایران و شرکای عمده تجاری گردد. (آقایی، رضاقلی زاده و محمدرضایی، ۱۳۹۷)

۳. پژوهشی که با عنوان تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و رفاه اجتماعی ایران: رهیافتی از الگوی رشد تعمیم‌یافته، بیانگر آن است که سه سناریو با توجه به نوع تحریم برای اقتصاد ایران تعریف شده که نتایج، نشان‌دهنده این موضوع است که در سناریوی اول تحریم‌ها بیشتر بر تولید اثر خواهد کرد در حالی که در سناریوی دوم که تحریم‌های نفتی اعمال می‌شود، اثر آن‌ها بر رفاه اجتماعی محسوس‌تر می‌شود. در سناریوی سوم که ترکیبی از تحریم‌های فروش نفت و کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای اعمال‌شده، تأثیر تحریم‌ها نسبت به دو سناریوی قبلی بسیار وسیع‌تر خواهد بود. بر اساس تولید تحقق‌یافته سال ۱۳۹۰ شدت تأثیر تحریم‌های نفتی کاهشی معادل ۳۰ درصد در تولید ناخالص داخلی داشته و اعمال انواع تحریم‌ها بین ۳۰ تا ۵۰ درصد در کاهش تولید ناخالص داخلی نقش داشته‌اند (مرزبان و استادزاد، ۱۳۹۴).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

۴. تحقیقی که با عنوان «نقش آموزش‌وپرورش در اقتصاد مقاومتی، اقتصاد درون‌زا و رشد و توسعه اقتصادی کشور» در اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی صورت گرفت، به سرمایه‌گذاری در علم ازجمله آموزش مقدماتی به عنوان یک عامل اساسی در رشد اقتصادی تأکید می کنند در شرایط فعلی که کشور ما در شرایط تحریم قرارگرفته است، به نظر می‌رسد راهکار اقتصاد مقاومتی مناسب‌ترین راهکار برای جلوگیری و رفع بحران است و این رویکرد نیز باید در آموزش‌وپرورش به کار گرفته شود. اخیراً، برای دفع آثار تحریم و فشارهای بیگانگان بر آموزش‌وپرورش رویکرد مدرسه محوری و مردمی کردن اقتصاد آموزش‌وپرورش مطرح شده است. بر اساس این رویکرد، مالکیت مدارس بر عهده دولت است و اداره مدارس به مدیران و معلمان متقاضی واگذار می‌شود. ازجمله مزایای این رویکرد، افزایش پاسخگویی آموزش‌وپرورش به خانواده‌ها و جامعه، ارتقای کیفی، کارایی و اثربخشی نظام آموزشی، افزایش قابلیت‌های فردی ذینفعان آموزشی و افزایش مقاومت آموزش‌وپرورش، دولت و جامعه در مقابل فشارهای بیگانگان است (بادپا، ۱۳۹۴).

۵. میزان تاب‌آوری اقتصاد ایران با استفاده از یک شاخص کلی که مبنای آن شاخص جک بورمن و همکارانش است در طول دوره زمانی ۱۳۹۲-۱۳۷۵ مورد مطالعه قرار گرفته و نتایج آن با شاخص بریگوگلیو مقایسه شده است. نشان می‌دهد که تاب‌آوری صرف‌نظر از روندهای افزایشی یا کاهشی در طول دوره ها، پایین بوده و تقریباً در تمامی دوره مورد بررسی کمتر از ۰/۵ است. در سال ۱۳۸۰ تاب‌آوری به دلیل کاهش کسری بودجه و کاهش نرخ تورم و همچنین بهبود حکمرانی به حداکثر خود رسیده و در سال های بعد روند کاهشی پیدا کرده است. این شاخص از سال ۸۶ به بعد، در پایین‌ترین حد خود قرار دارد. که بر اساس شاخص‌ها می‌توان گفت دلیل اصلی آن بدتر شدن مؤلفه‌های حکمرانی و کارایی بازار بوده است. (غیاثوند و عبدالشاه، ۱۳۹۴).

۶. تحقیقی که با عنوان «نقش نهادها در افزایش تاب‌آوری اقتصادی با تأکید بر شرکت‌های دانش‌بنیان» توسط محمدی و دیگران انجام شد حاکی از آن است رسیدن به رشد پایدار و باثبات یکی از اهداف همه اقتصادهاست. برخلاف قبل که کشورهای متخاصم از طریق جنگ های نظامی سعی در به زانو درآوردن رقبای خود داشتند امروزه این کشورها پای را در

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

عرصه نبرد اقتصادی گذاشته‌اند و به دنبال برهم زدن امنیت اقتصادی کشورهای مقابل خود هستند. عواملی مانند تحریم‌ها از عوامل ایجاد تکانه‌های اقتصادی، برهم زدن وضعیت تعادلی در اقتصاد و جلوگیری از رشد اقتصادی محسوب می‌شوند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، نهادها نقش کلیدی در مقاوم‌سازی اقتصادی دارند به این معنا که با فراهم کردن بستری مناسب برای فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و رسیدن به رشد اقتصادی و افزایش تاب‌آوری اقتصادی کمک خواهند. (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

اهداف

۱. بررسی کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش گیلان، در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت‌های سند تحول در اثر تحریم
۲. بررسی کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم.
۳. بررسی وضعیت شاخص‌های اقتصادی گیلان از دیدگاه مدیران مدارس گیلان.

سؤال‌ها و فرضیه‌ها

سؤال‌ها

۱. چه اندازه سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش گیلان، در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت‌های شش‌گانه، در اثر تحریم کارآمد بوده است؟
۲. چه اندازه سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم کارآمد بوده است؟
۳. وضعیت شاخص‌های اقتصادی گیلان از دیدگاه مدیران مدارس گیلان براثر تحریم چگونه است؟

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

فرضیه‌های تحقیق

۱. سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم کارآمد بوده است.

۲. بین دیدگاه‌های پاسخگویان مدیران مدارس زن و مرد گیلان در کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۳. بین دیدگاه‌های مدیران دوره ابتدایی و متوسطه گیلان در کارآمدی سازوکارهای ایجاد در دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

تعاریف عملیاتی یا مفهومی

دست‌اندرکاران؛ معاونین، کارشناسان و مسئولان ستادی اداره کل، روسا، معاونین و کارشناسان مناطق/ نواحی و شهرستان‌های آموزش‌وپرورش گیلان، معلمین، مدیران و معاونین مدارس و اولیای دانش آموزان و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی که به نحوی با مدارس (مدرسه) همکاری داشتند.

سازوکار[1] مجموعه اقدامات صورت گرفته توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش برای خنثی کردن یا کاهش اثر تحریم‌ها مانند؛ صرفه‌جویی، افزایش تولید، تقویت و تهیه کالاهای ایرانی و...

خودکفایی؛ تلاش دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش برای مقابله با اثرات تحریم‌ها و افزایش تولید برای سرپا ایستادن و عدم وابستگی به خارج بر اساس محورهای تعیین‌شده.

پیشرفت؛ چنانچه بیش از یک مورد دیدگاه‌های پاسخگویان فقط در یک شاخص یا گزاره‌های شناسایی شود، کارسازی صورت گرفته است، بنا به نسبت امتیاز کسب‌شده در پژوهش کمّی، به اقدامات انجام‌شده گوییم پیشرفت اتفاق افتاده است.

1. mechanism

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

توسعه

در کنار افزایش تولید بر تغییرات و تحولات کیفی دیگری نیز دلالت دارد و ازاین‌رو «توسعه» آن را می‌توان مفهومی کمی- کیفی دانست؛ اما دستیابی به توسعه، علاوه بر رشد اقتصادی، مستلزم دستیابی به برخی شاخص‌های دیگر و بهبود وضعیت مردم در مواردی چون بهداشت و سلامت، امید به زندگی، برخورداری از امکانات آموزشی، مشارکت مؤثر در فعالیت‌های سیاسی اجتماعی، سطح تحصیلات، دسترسی به آب سالم، کاهش نرخ مرگ‌ومیر نوزادان، بهبود توزیع درآمد و کاهش فقر است. همان‌گونه که مشاهده می‌کنید، مفهوم توسعه شامل رشد نیز هست؛ اما هر رشدی را نمی‌توان توسعه دانست .نکته قابل‌توجه دیگر، این است که نتایج رشد را می‌توان در کوتاه‌مدت مشاهده کرد؛ امّا نتایج توسعه ممکن است در زمان طولانی‌تری به دست آید. و در کوتاه‌مدت مشهود نباشد؛ به همین دلیل، گفته می‌شود که توسعه فرایندی بلندمدت است (پیغامی و همکاران، ۱۳۹۵ ص ۸۰).

این پژوهش فقط بر اساس دیدگاه‌های مدیران مدارس داوری شده و اندازه‌گیری مستقیم بر روی فرایند کار و گزارش عملکرد، مقایسه صورت نگرفته است. لذا این نظرسنجی با ۵ روش مختلف اندازه‌گیری و تحلیل شد که:

اگر حداقل در یک مورد اندازه‌گیری کارآمد باشد عنوان کارآمد تعلق‌گرفته. البته درجه کارآمدی متفاوت است. بنابراین: در شاخص‌هایی مانند درصد توافق دوجمله‌ای برنولی، بالاتر از میانه، چولگی به چپ، فاصله اطمینان غیر فاصله‌ای با خطای استاندارد با حدود اطمینان بالای ۵۰ درصد اتفاق افتد عنوان کارآمدی تعلق گرفته است.

مواد و روش تحقیق

طرح حاضر از نظر هدف، کاربردی، ولی نظر نوع روش، نسبتاً ترکیبی (کیفی – کمّی) متوالی با جایگاه مسلط که وزن مرحله کمّی از وزن مرحله کیفی بیشتر است در طرح‌های اکتشافی ترکیبی تبیینی، هدف طرح‌های دومرحله‌ای اکتشافی آن است که نتایج روش نخست (کیفی) به نتایج و تحلیل روش دوم (کمّی) کمک نماید. این طرح مخصوصاً زمانی مفید است که محقق نیاز دارد یک ابزار را توسعه بخشیده یا آزمون کند. درواقع طرح اکتشافی دو دسته‌اند؛ الف) مدل توسعه ابزار ب) مدل توسعه تاکسونومی (محمد پور ۱۳۸۹: ۱۱۰&۹۴) درصورتی‌که پژوهشگر بخواهد به

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

ساختن ابزار اندازه‌گیری برای گردآوری داده‌های کمّی بپردازد، لازم است از طرح اصلی آمیخته اکتشافی استفاده کند. اما ترکیب داده‌ها را باید در سطح شیوه تحقیق به عمل آورد. برای این منظور داده‌های حاصل از اجرای تحقیق کیفی به صورت مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده پدیده مورد اندازه‌گیری (عوامل یا متغیرهای تشکیل‌دهنده سازه مورد مطالعه) به کار می‌رود. سپس بر اساس این داده‌ها، ابزار اندازه‌گیری ساخته می‌شود. (بازرگان،۱۳۹۷: ۱۷۸) لذا، برای دستیابی به اهداف تحقیق، از روش آمیخته نسبتاً ترکیبی به شیوه اکتشافی استفاده شد. برای این منظور ابتدا از روش کانونی استفاده گردید. در اجرای این روش، از گروهی از مدیران، مسئولین و متخصصین برای عضویت در گروه کانونی دعوت به عمل آمد. و از طریق مصاحبه کانونی، داده‌های لازم، جمع‌آوری و طبقه‌بندی شد. پس از این مرحله، تحلیل داده‌های کیفی صورت پذیرفت. حاصل از اجرای مصاحبه گروه کانونی، مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده طرح، استخراج شد. مرحله کمّی که حاصل تحلیل مرحله کیفی بود به ابزار کمّی پژوهش به صورت پرسشنامه تنظیم شد، سپس گردآوری داده‌های کمّی از نمونه یا جامعه آماری، به شیوه پیمایشی صورت گرفت.

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق مدیران و معاونین مدارس، والدین و سایر افراد حقیقی و حقوقی بودند که به نحوی با آموزش‌وپرورش و مدارس همکاری مستقیم و مناسب داشته و به نوعی دست‌اندرکار بودند. فراوانی آن‌ها در این تحقیق به موجب آمار رسمی آموزش‌وپرورش، ۲۶۸۸ نفر برآورد شد جدول (۱) جزییات را نشان می‌دهد.

جدول (۱) محاسبه حجم آماری در خوشه‌های سه‌گانه جغرافیایی آموزش‌وپرورش گیلان

دوره تحصیلی / خوشه	دوره (طبقه) ابتدایی	دوره (طبقه) متوسطه	جمع	درصد
شرق	۴۶۵	۳۲۸	۷۹۳	۲۹.۵
مرکز	۳۸۳	۳۲۷	۷۱۰	۲۶.۴
غرب	۷۶۵	۴۲۰	۱۱۸۵	۴۴.۱
جمع	۱۶۱۳	۱۰۷۵	۲۶۸۸	۱۰۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

حجم نمونه

کیفی: ۴۰ نفر از متخصصین، مدیران و کارشناسان خبره شناسایی و از آن‌ها برای شرکت در جلسات کانونی دعوت به عمل آمد. اولین جلسه با حضور ۵ نفر شروع و به جلسات ۸ نفره ختم گردید. درنهایت ۱۸ نفر برای حضور در مصاحبه حضور یافتند.

کمّی: بر اساس جدول مورگان، پارکر در خطای ۵٪ حداقل نمونه (n) موردنیاز به تعداد ۳۷۹ نفر کفایت می‌کرد. با خطاهای احتمالی، نمونه واقعی (n تعدیل‌شده) با استفاده از فرمول[۱] $\acute{N} = \frac{n}{e(r)}$ به عدد ۴۴۳ نفر ارتقا یافت. محاسبه فراوانی دقیق بر اساس فرمول‌های مذکور به شرح زیر محاسبه گردید.

حداقل نمونه لازم بر اساس جدول مورگان با خطای ۵٪: ۳۷۹ نفر

حاصل‌ضرب نرخ مورد انتظار در نسبت در دسترس نبودن: ۸۵۵ /. = ۹۰ /. × ۹۵ /.

n تعدیل‌شده: ۳۷۹÷ /. ۸۵۵=۴۴۳

تناسب سازی برای طبقه‌بندی ۱۶۵ /. = ۲۶۸۸ ÷ ۴۴۳

سهم تعدیل‌شده دوره متوسطه ۱۷۷= ۱۰۷۵ × ۱۶۵ /.

سهم تعدیل‌شده دوره ابتدایی: ۲۶۶ = ۱۶۱۳ × ۱۶۵ /.

جدول (۲) محاسبه حجم نمونه‌های پیش‌بینی‌شده به نسبت جامعه در خوشه‌های سه‌گانه آموزش‌وپرورش گیلان

دوره تحصیلی / خوشه	ابتدایی (فراوانی)	متوسطه (فراوانی)	جمع (فراوانی)	درصد
شرق	۷۷	۵۴	۱۳۱	
مرکز	۶۳	۵۴	۱۱۷	
غرب	۱۲۶	۶۹	۱۹۵	
جمع	۲۶۶	۱۷۷	۴۴۳	

با عنایت به پیگیری مناسب کارفرما و ناظر طرح، پاسخگویان، بیش از ۵۳۰ پرسشنامه را تکمیل و عودت دادند، که ۵۲۱ مورد سالم و قابل استفاده بود که نسبت آن‌ها برحسب خوشه و دوره تحصیلی در جدول (۳) آمده است.

۱ ادواردز. ترجمه اعرابی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

جدول (۳) محاسبه حجم نمونه‌های دریافتی به نسبت جامعه در خوشه‌های سه‌گانه آموزش‌وپرورش گیلان

دوره تحصیلی / خوشه	ابتدایی (فراوانی)	متوسطه (فراوانی)	جمع (فراوانی)	درصد
شرق	۹۰	۶۴	۱۵۴	۲۹.۶
مرکز	۷۴	۶۳	۱۳۷	۲۶.۳
غرب	۱۴۸	۸۲	۲۳۰	۴۴.۱
جمع	۳۱۲	۲۰۹	۵۲۱	۱۰۰

در جدول زیر (۴) پرسشنامه‌های دریافت شده برحسب جنسیت و دوره (طبقه) تحصیلی به تفکیک آن‌ها آمده است.

جدول (٤) محاسبه حجم نمونه‌های دریافتی برحسب جنسیت و دوره (طبقه) تحصیلی آموزش‌وپرورش گیلان

دوره تحصیلی	ابتدایی				متوسطه				جمع کل			
پاسخگویان	پاسخگویان				پاسخگویان				پاسخگویان			
جنسیت	خانم	آقایان	نامشخص	جمع	خانم‌ها	آقایان	نامشخص	جمع	خانم‌ها	آقایان	نامشخص	جمع
فراوانی	۱۳۷	۱۵۳	۶	۲۹۶	۱۰۴	۱۰۸	۱۳	۲۲۵	۲۴۱	۲۶۱	۱۹	۵۲۱

نکته: چون آمار فراوانی مردان و زنان مدیران آموزش گیلان به هم نزدیک است. لذا زنان و مردان نیز به دو طبقه تقسیم و مقایسه‌ای بین دیدگاه‌های آنان صورت گرفت.

روش نمونه‌گیری

کیفی: برای نمونه‌گیری کیفی این طرح، از روش هدفمند مطلوب استفاده شد، بدین نحو که برای شروع از ۵ نفر صاحب‌نظران، متخصصین و مدیران دعوت به عمل آمد، به تدریج طی ۶ نشست کانونی ۵ تا ۸ نفره تا اشباع نظری یا کفایت مذاکرات، این تعداد به ۱۸ نفر افزایش یافت. که تا تدوین ابزار همکاری مناسبی داشتند.

کمّی: در بخش کمّی از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و طبقه‌ای استفاده گردید «نمونه‌گیری خوشه‌ای زمانی به کار می‌رود که انتخاب گروهی از افراد امکان‌پذیر و آسان‌تر از افراد در یک جامعه تعریف شده باشد. واحد اندازه‌گیری خوشه‌ای فرد نیست، بلکه گروهی از افراد هستند که به صورت طبیعی شکل گرفته و گروه خود را تشکیل داده‌اند»(دلاور، ۱۳۸۵، ص ۱۲۶). برای این کار، استان گیلان به

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

۳ منطقه جغرافیایی و فرهنگ و ... (شرق و غرب و مرکز) تقسیم گردید[۱]. خوشه‌بندی در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵) خوشه‌بندی مناطق آموزشی برحسب موقعیت جغرافیایی گیلان.

خوشه	مناطق آموزشی
شرق گیلان	الف) شهرستان‌ها: لاهیجان، آستانه‌اشرفیه، املش، لنگرود، رودسر، سیاهکل ب) مناطق: کومله، اطاق ور، چابکسر، رودبنه، دیلمان، رحیم‌آباد، کیاشهر، کلاچای
مرکز گیلان	الف) نواحی و شهرستان: ناحیه ۲ رشت، ناحیه ۱ رشت، انزلی. ب) مناطق: خمام، لشت نشا، کوچصفهان، سنگر، خشک بیجار
غرب گیلان	الف شهرستان‌ها: تالش، فومن، آستارا، شفت، ماسال، رضوانشهر، رودبار، صومعه‌سرا. مناطق: حویق، رحمت‌آباد، عمارلو، تولمات

ابزار گردآوری

چون برای این پژوهش ابزار استاندارد وجود نداشت، به تهیه ابزار محقق ساخته اقدام شد. بدیهی است تهیه این نوع ابزار نیازمند دقت، هم‌اندیشی و مطالعه دقیق و زیادی را می‌طلبید. در گام نخست، کار به صورت گروهی شروع شد. اصولاً در «مصاحبه‌های گروهی، به یک گروه از اشخاص که بدین منظور انتخاب شده‌اند و در مورد موضوع تحقیق، اطلاعات خوبی دارند را روش مصاحبه با گروه کانونی یا مرکزی نامند. این مصاحبه یک مباحثه دقیقاً طراحی شده برای به دست آوردن دیدگاه‌ها در رابطه با یک حیطه مورد علاقه و تعریف شده دریک جو آزاد و ترغیب‌کننده است. این مصاحبه با ۷ تا ۱۰ نفر مصاحبه‌شونده و یک مصاحبه‌گر ماهر انجام می‌شود. مصاحبه‌کنندگان تحقیقات کیفی برای جمع‌آوری داده‌ها علاقه‌مند هستند» (گال و همکاران، ۲۰۰۳،۵۲۸- ۵۲۵). تعداد افراد گروه کانونی معمولاً بین ۶ تا ۱۲ نفر است که کاملاً دست‌چین شده‌اند و نسبت به موضوع مورد بررسی با تعامل با یکدیگر نظر می‌دهند (بازرگان، ۱۳۹۷: ۷۸-۷۷).

در گام بعد، نشست‌هایی گروهی (کانونی) با دست‌اندرکاران و صاحب‌نظران برای بررسی آن‌ها، طی ۶ جلسه (۵ نفره، ۵ نفره، ۷ نفره و ۸ نفره) در بهار و تابستان در اداره کل آموزش‌وپرورش برگزار شد. در پایان جلسات، شاخص‌های مناسب برای تحقیق به صورت مقدماتی استخراج و

۱. برای اجرای کارهای تحقیقی، از نظر محققین؛ تقسیم استان گیلان عموماً به سه منطق ه(خوشه) جغرافیایی پذیرفته‌شده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

شناسایی گردید. در ادامه یک پرسشنامه در قالب ساحت‌های سند تحول بنیادین با مؤلفه‌های مندرج در آن و یک پرسشنامه درباره مؤلفه‌های اقتصادی به صورت بسته پاسخ تدوین گردید ۳۴ پرسش بسته پاسخ پرسشنامه (۱) در قالب ساحت‌های شش‌گانه سند تدوین گردید که عموماً حول مباحث تحریم بودند. ازآنجایی‌که بیشترین اثرات تحریم بر روی مباحث اقتصادی است. ۱۲ پرسش دیگر نیز در حول شاخص‌های اقتصادی با عنوان پرسشنامه (۲) مهیا شد و ۱۶ پرسش هم درباره اطلاعات مدیران از اقتصاد کشور تدوین شد، درمجموع ۶۲ پرسش به عنوان ابزار برای سنجش مهیا گردید.

پایایی و روایی

پایایی به معنای اتکاپذیری و ثبات است. از واژه پایایی در زندگی روزمره هم استفاده می‌کنیم، شخص پایا شخصی است که اتکاپذیر، ثابت‌قدم و مسئول است. این بدان معناست که شخص در زمان‌ها و شرایط مختلف به طرقی مشابه و قابل پیش‌بینی عمل می‌کند. پایایی نشان می‌دهد که یک چیز مشابه، تحت شرایط مشابه یا یکسان تکرار می‌شود یا دوباره بروز می‌کند. (نیومن، ۲۰۰۶،۴۰۳-۴۰۰). پایایی نشان‌دهنده حدی از همسانی است (پاتریک میر؛۲۰۱۰:۸). به منظور بررسی پایایی پرسشنامه، با عنایت به ماهیت گزینه‌ها، از ضریب آلفای کرانباخ استفاده شد و عددهای زیر به دست آمد (ضریب پایایی برای تعداد ۳۰ پرسشنامه در جدول (۶) آمده است).

جدول (٦) مقادیر آلفای کرانباخ در بخش‌های مختلف

پرسش‌ها	شماره پرسش	تعداد	آلفای کرونباخ
ساحت اقتصادی	۱-۱۵	۱۵	.۹۷
اطلاعات اقتصادی استان	۱۶-۳۱	۱۶	.۸۸۱
کل دو پرسشنامه	۱-۳۱	۵۰	.۹۸۵

روایی؛ پایایی برای اعتبار شرط لازم شمرده می‌شود (گال و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۴۳۰) روایی محتوا به این بستگی دارد که سؤال‌ها تا چه میزان حوزه محتوایی متغیر مورد نظر را پوشش می‌دهد. اتکای زیاد به ادبیات موضوع و استفاده از نظر متخصصان برای ارزیابی پرسشنامه می‌تواند روایی محتوا را تضمین کند. روایی سازه نمایانگر آن است که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد اندازه یک سازه یا خصیصه‌ای را که مبنای نظری دارد می‌سنجد. (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۵). برای روایی از متخصصین مدیریت منابع انسانی و برخی از همکاران در زمینه‌های مختلف تحصیلی مثل مدیریت

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

مالی، اقتصادی استفاده شد. برای این مورد جلسات مختلفی با ۴ نفر از اساتید مدیریت مالی و اقتصادی، سیاسی، دانشگاه‌های گیلان، آزاد، پیام نور با رشته و تخصص مربوط برای روایی و ویرایش همه پرسش‌ها به‌ویژه مباحث اقتصادی در تابستان ۱۳۹۹ برگزار شد.

روش گردآوری

پرسشنامه‌های بسته پاسخ پس از تهیه و تایپ به تعداد مورد نیاز تکثیر و بر اساس سهمیه هر خوشه به مناطق آموزشی مطابق جدول (۲) اختیار مناطق قرار گرفت، بعد از توجیه مدیران به صورت برخط، پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی بین مدیران تابعه، توزیع و جمع‌آوری شد. این کار حدود یک ماه به نحو بسیار مطلوب انجام شد. نکته جالب‌توجه اینکه، بیش از سهمیه پیش‌بینی‌شده، پرسشنامه سالم تحویل محقق گردید که در جدول (۳) توضیح آن آمد.

یافته‌ها

پاسخ سؤال (۱) چه اندازه سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش گیلان، در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت‌های شش‌گانه در اثر تحریم کارآمد بوده است؟

جدول (۷) توزیع فراوانی سازوکارهای ایجادشده در ساحت‌های شش‌گانه توسط مدیران مدارس گیلان

مقیاس‌ها / پاسخگویان			کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	سایر
مدیران ابتدایی	فراوانی و درصد آن	f_i	۱۰۳۰	۵۷۸	۱۴۳	۱۶	۸	۱۷۷۵	۱
		%	۵۸	۳۲.۵	۸.۱	.۹	.۵	۹۹.۹	۱
مدیران متوسطه	فراوانی و درصد آن	f_i	۷۴۵	۴۴۶	۱۲۸	۲۶	-	۱۳۴۵	۴
		%	۵۵.۳	۳۳	۹.۵	۱.۹	-	۹۹.۷	.۳
کل استان	فراوانی و درصد آن	f_i	۱۷۷۵	۱۰۲۴	۲۷۱	۴۲	۸	۳۱۲۰	۵
		%	۵۶.۸	۳۲.۸	۸.۷	۱.۳	.۳	۹۹.۸	.۲

۱- بر اساس فراوانی‌های مندرج در جدول بالا (۷) مدیران مدارس (ابتدایی و متوسطه) گیلان به کارآمدی سازوکارهای ایجادشده به موجب پاسخ‌هایشان، در استان گیلان به میزان ۸۹.۶ درصد

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

(۵۶.۸ کاملاً موافق و ۳۲.۸ درصد به صورت موافق) اعتقاد داشتند. فقط ۱.۶ درصد نظرشان به سوی کاملاً مخالف و مخالف بود.

۲) مُد (نما) عدد ۵ است. به عبارتی پاسخ ۵۶.۸ درصد پاسخگویان کاملاً موافق و از طرفی، درصد موافق نیز ۳۲.۸ است. پس کاملاً کارآمدی آن مشهود است.

۳) میانه فراوانی گزینه‌ها عدد ۵ است. لذا حداقل ۵۰٪ پاسخ‌ها به سمت بالای میانه در بازه بسته قرار دارد پس کارآمد است.

پاسخ سؤال (۲) چه اندازه سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم کارآمد بوده است؟

جدول (۸) جدول توزیع فراوانی و میزان سازوکارهای ایجادشده در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای توسط مدیران مدارس

مقیاس‌ها / پاسخگویان			کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع
مدیران ابتدایی	فراوانی و درصد آن	f_i	۱۴۷	۱۰۱	۴۴	۳	۱	۲۹۶
		%	۴۹.۷	۳۴.۱	۱۴.۹	۱	.۳	۱۰۰
مدیران متوسطه	فراوانی و درصد آن	f_i	۹۴	۸۲	۴۰	۹	–	۲۲۵
		%	۴۱.۸	۳۶.۴	۱۷.۸	.۴	–	۱۰۰
کل استان	فراوانی و درصد آن	f_i	۲۴۱	۱۸۳	۸۴	۱۲	۱	۵۲۱
		%	۴۶.۳	۳۵.۱	۱۶.۱	۲.۳	.۲	۱۰۰

در پاسخ به سؤال فوق نتایج کارآمدی با تحلیل توصیفی با مقیاس ترتیبی: بر اساس فراوانی‌های جدول شماره (۸) به شرح زیر است:

الف) مدیران مدارس دوره ابتدایی گیلان به کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در سؤال (۲) به میزان ۸۳.۸ درصد باور داشتند.

ب) مدیران مدارس دوره متوسطه گیلان به کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در سؤال (۲) به میزان ۷۸.۲ درصد باور داشتند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

ج) مدیران مدارس (ابتدایی و متوسطه) گیلان به کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در سؤال (۲) به میزان ۸۱.۴ درصد در استان گیلان اعتقاد داشتند.

د)؛ مُد (نما) عدد ۵ است. به عبارتی پاسخ ۴۶.۳ درصد پاسخگویان کاملاً موافق و از طرفی، ۳۵.۱ درصد موافق بودند. پس کاملاً کارآمدی آن مشهود است.

ه) میانه فراوانی گزینه‌ها عدد ۴ است. لذا حداقل ۵۰٪ پاسخ‌ها به سمت بالای میانه در بازه بسته [3 5]قرار پس کارآمد است.

و) همان‌طور که از نمودار ستونی مشخص است. دارای چولگی به سمت چپ است و اعداد از ۳ (میانه) به بالا بیشترین فراوانی را دارند. لذا به سهولت می‌توان درک کرد که کارآمد است.

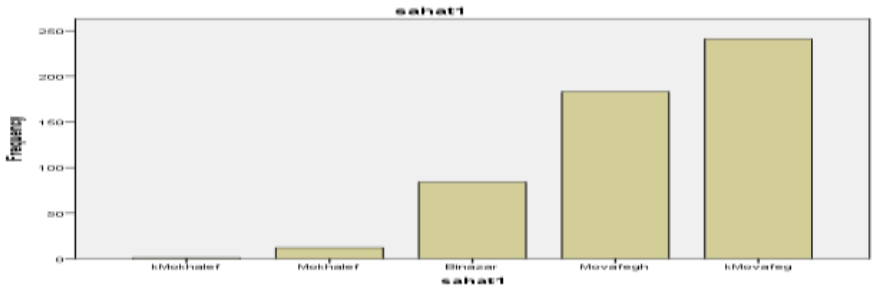

نمودار (۱) نمایه پاسخ‌ها بر اساس پاسخ‌های کل پاسخگویان در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای

پاسخ سؤال (۳)؛ سنجش شاخص‌های اقتصادی گیلان از دیدگاه مدیران مدارس گیلان چگونه است؟

جدول ۹) سنجش شاخص‌های ۵ گانه اقتصادی گیلان در از دیدگاه مدیران مدارس گیلان در ایام تحریم

شاخص / ردیف	شاخص‌ها	فراوانی و درصد	کاملاً موافق	موافق	بی‌نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	سایر	جمع کل
۱	توسعه اقتصادی	f_i	۸۷	۲۰۳	۸۸	۱۰۶	۱۸	۵۰۲	۱۹	۵۲۱
		%	۱۶.۷	۳۹	۱۶.۹	۲۰.۳	۳.۵	۹۶.۴	۳.۶	۱۰۰
۲	پیشرفت اقتصادی (دریافت کالاهای بیشتر و خدمات بهتر توسط مردم)	f_i	۱۶۱	۱۱۳	۹۴	۱۱۳	۲۲	۵۰۳	۱۸	۵۲۱
		٪	۳۰.۹	۲۱.۷	۱۸	۲۱.۷	۴.۲	۹۶.۵	۳.۵	۱۰۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

ادامه جدول ۹) سنجش شاخص‌های ۵ گانه اقتصادی گیلان در از دیدگاه مدیران مدارس گیلان در ایام تحریم

شاخص / ردیف	شاخص‌ها	فراوانی و درصد	کاملاً موافق	موافق	بی‌نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	سایر	جمع کل
۳	رشد اقتصادی	f_i	۸۹	۱۶۸	۱۰۱	۱۱۷	۲۶	۵۰۱	۲۰	۵۲۱
		٪	۱۷.۱	۳۲.۲	۱۹.۴	۲۲.۵	۵	۹۶.۲	۳.۸	۱۰۰
۴	خودکفائی اقتصادی	f_i	۹۲	۱۷۴	۱۱۱	۹۹	۲۳	۴۹۹	۲۲	۵۲۱
		٪	۱۷.۷	۳۳.۴	۲۱۳	۱۹	۴.۴	۹۵.۸	۴.۲	۱۰۰
۵	اقتصاد مقاومتی	f_i	۱۴۴	۱۸۷	۹۸	۵۸	۱۵	۵۰۲	۱۹	۵۲۱
		٪	۳۵.۹	۲۷.۶	۱۸.۸	۱۱.۱	۲.۹	۹۶.۴	۳.۶	۱۰۰
۶	عزت اقتصادی	f_i	۱۴۲	۱۶۸	۱۰۰	۷۳	۲۱	۵۰۴	۱۷	۵۲۱
		٪	۲۷.۳	۳۲.۲	۱۹.۲	۱۴	۴	۹۶.۷	۳.۳	۱۰۰
۷	استقلال اقتصادی	f_i	۱۲۱	۱۸۴	93	۸۲	۲۰	۵۰۰	۲۱	۵۲۱
		٪	۲۳.۲	۳۵.۳	۱۷.۹	۱۵.۷	۳.۸	۹۶	۴	۱۰۰
۸	ارتقاء بهره‌وری	f_i	۱۰۰	۱۸۷	۱۰۸	۸۸	۲۰	۵۰۳	۱۸	۵۲۱
		٪	۱۹.۲	۳۵.۹	۲۰.۷	۱۶.۹	۳.۶	۹۶.۵	۳.۵	۱۰۰
۹	شاخص درآمد سرانه (تولید ناخالص داخلی به جمعیت آن)	f_i	۷۷	۱۶۶	۱۴۰	۹۰	۲۵	۴۹۸	۲۳	۵۲۱
		٪	۱۴.۸	۳۱.۹	۲۶.۹	۱۷.۳	۴.۸	۹۵.۶	۴.۴	۱۰۰
۱۰	درآمد پایدار	f_i	۹۰	۱۳۵	۱۳۵	۱۰۵	۳۳	۵۰۲	۱۹	۵۲۱
		٪	۱۷.۳	۲۵.۹	۲۵.۹	۲۰.۹	۶.۳	۹۶.۴	3.6	۱۰۰
۱۱	افزایش صادرات	f_i	۱۰۰	۱۷۸	۱۲۲	۷۴	۲۵	۴۹۹	۲۲	۵۲۱
		٪	۱۹.۲	۳۴.۲	۲۳.۴	۱۴.۲	۴.۸	۹۵.۸	۴.۲	۱۰۰
۱۲	ارتقاء توان فنی و مهندسی با تکیه با دانش بومی	f_i	۱۵۹	۲۱۷	۷۳	۴۰	۱۲	۵۰۱	۲۰	۵۲۱
		٪	۳۰.۵	۴۱.۷	۱۴	۷.۷	۲.۳	۹۶.۲	۳.۸	۱۰۰
۱۳	ارتقاء توان دفاعی با تکیه بر دانش بومی	f_i	۲۱۵	۱۸۷	۶۷	۱۶	۱۲	۴۹۷	۲۴	۵۲۱
		٪	۴۱.۳	۳۵.۹	۱۲.۹	۳.۱	۲.۳	۹۵.۴	۴.۶	۱۰۰
۱۴	ارتقاء صنایع تبدیلی (جلوگیری از خام فروشی)	f_i	۱۴۰	۱۸۰	۱۰۲	۷۳	۲۳	۴۹۸	۲۳	۵۲۱
		٪	۲۶.۹	۳۰.۷	۱۹.۶	۱۴	۴.۴	۹۵.۶	۴.۴	۱۰۰
۱۵	افزایش صادرات غیرنفتی	f_i	۱۴۵	۱۸۵	۹۴	۶۲	۱۷	۵۰۳	۱۸	۵۲۱
		٪	۲۷.۸	۳۵.۵	۱۸	۱۱.۹	۳.۳	۹۶.۵	۳.۵	۱۰۰
۱۶	شاخص برابری قدرت خرید	f_i	۱۰۱	۱۰۹	۱۰۹	۱۱۱	۶۳	۴۹۳	۲۸	۵۲۱
		٪	۱۹.۴	۲۰.۵	۲۰.۵	۲۱.۳	۱۲.۱	۹۴	۶	۱۰۰

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

جدول (۹) بیانگر آن است که درباره ۱۶ عنوان شاخص اقتصادی که از مدیران آموزش‌وپرورش گیلان درباره شاخص‌های اقتصادی گیلان در سال ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰ پرسش شد، کاملاً موافق و موافق بودند که؛ ۵۵.۷۷ درصد با توسعه اقتصادی، ۶۰.۷ درصد به پیشرفت اقتصادی، ۴۹.۳ به رشد اقتصادی، ۵۱.۱ درصد به خودکفایی، ۶۴.۵ درصد به اقتصاد مقاومتی،۵۹.۵ درصد به عزت اقتصادی،۵۸.۵ درصد به استقلال اقتصادی،۵۵.۱ درصد به ارتقاء بهره‌وری،۴۶.۷ درصد به شاخص درآمد سرانه، ۴۳.۲ درصد به درآمد پایدار،۵۳.۴ درصد به افزایش صادرات، ۷۲.۲ درصد به ارتقاء توان فنی و مهندسی با تکیه با دانش بومی، ۷۷.۲ درصد به ارتقاء توان دفاعی با تکیه بر دانش بومی،۵۷.۶ درصد به ارتقاء صنایع تبدیلی، ۶۴.۳ درصد به افزایش صادرات غیرنفتی، ۳۹.۹ درصد به شاخص برابری قدرت خرید اعتقاد دارند.

فرضیه‌ها

فرضیه (۱) سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در اثر تحریم کارآمد بوده است.

جدول (۱۰) شاخص‌های مرکزی و خطاهای استاندارد فاصله و رتبه‌ای و توزیع برنولی

شاخص‌ها / دوره			توزیع دوجمله‌ای		خطای استاندارد توزیع دوجمله‌ای
	میانه	مد	درصد موافق	درصد مخالف	
ابتدایی	۴	۵	۹۸.۴	۱.۶	.۷۹
متوسطه	۴	۵	۹۶.۲	۳.۸	۱.۴
کل استان	۴	۵	۹۷	۳	۱.۱۷

تحلیل استنباطی استنباط در مورد متغیرهای غیر فاصله‌ای (با استفاده از خطای استاندارد دوجمله‌ای)

کل استان

به لحاظ رتبه‌ای بودن (غیر فاصله‌ای بودن) پرسش‌ها؛ پاسخ‌ها به دوطبقه موافق (P) و مخالف (q) کاهش یافت و گزینه بدون نظر حذف گردید. خطای استاندارد درصد یا نسبت توزیع دوجمله‌ای

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

برنولی عدد ۱.۱۷ حاصل شد. نسبتی از جمعیت که موافق یا کاملاً موافق هستند (P) در محدوده نمونه به اضافه و منهای دو خطای استاندارد است، بنابراین به احتمال ۹۵ درصد تعداد افرادی که موافق یا کاملاً موافق هستند در محدوده ($97 \pm 2\ S_b$) قرار دارند به عبارتی؛ (97 ± 2 (۱.۱۷) یا (۹۹.۳۴- ۹۴.۶۶) قرار دارد. نتیجه اینکه در این شاخص با تحلیل فوق. لذا کارآمد است با عنایت به غیر فاصله‌ای بودن متغیرها و کاهش طیف ۵ درجه‌ای لیکرت به ۲ طبقه اسمی، استفاده از آزمون خی‌دوی یانیس مناسب‌ترین گزینه برای تأیید یا رد فرضیه است. خی‌دوی به‌دست‌آمده عدد ۳۹۹ با درجه آزادی ۱ از خی‌دوی جدول (۳.۸۴۱) با p=00 (عدد صفر) با درجه آزادی مشابه بزرگ‌تر است؛ لذا بین فراوانی‌های مشاهده‌شده و فراوانی‌های مورد انتظار در سطح ۵٪ تفاوت معنی‌داری وجود دارد. لذا فرض صفر رد می‌شود. بنابراین سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش و پروش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای مندرج در سند تحول بنیادین در اثر تحریم. از دیدگاه مدیران مدارس گیلان کارآمد بوده و قابل تعمیم است.

متوسطه

با استدلال مشابه بالا به احتمال ۹۵ درصد تعداد افرادی که موافق یا کاملاً موافق هستند در محدوده ($93.7 \pm 2\ S_b$) به عبارتی: (96.2 ± 2 (۱.۴.)) یا (۹۹ -۹۳.۴) قرار دارند. چون خی‌دوی یانیس عدد (۱۵۹.۰۵) با درجه آزادی ۱ از خی‌دوی جدول (۳.۸۴۱) با p=00 (عدد صفر) است با درجه آزادی مشابه بزرگ‌تر است لذا بین فراوانی‌های مشاهده‌شده و فراوانی‌های مورد انتظار در سطح ۵٪ تفاوت معنی‌داری وجود دارد. لذا فرض صفر رد می‌شود. بنابراین سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش و پروش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای مندرج در سند تحول بنیادین در اثر تحریم. از دیدگاه مدیران مدارس متوسطه گیلان کارآمد بوده و قابل تعمیم است.

ابتدایی

با استدلال مشابه، سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش و پروش در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای مندرج در سند تحول بنیادین در اثر تحریم. از دیدگاه مدیران مدارس ابتدایی گیلان کارآمد بوده و قابل تعمیم است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

فرضیه (۲)؛ بین دیدگاه‌های پاسخگویان مدیران مدارس زن و مرد گیلان در کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

چون دو گروه مستقل بودند و مقیاس صفت مورد نظر، ترتیبی یا رتبه‌ای بود و نمونه‌ها به تصادف انتخاب شدند بنابراین از آزمون نا پارامتریک من ویتنی استفاده گردید. آزمون من ویتنی معادل آزمون تی استودنت دو نمونه مستقل است. این آزمون برای مقایسه تفاوت‌ها بین دو گروه مستقل از افراد یا اشیا استفاده می‌شود که در آن متغیر وابسته از نوع ترتیبی یا کمّی غیرنرمال باشد. برای تعمیم نتایج، ابتدا می‌توان فراوانی‌ها را به فراوانی‌های نسبی (یا درصد آن‌ها) تبدیل، سپس آزمون خی دو برای تعمیم‌پذیری استفاده نمود (عسکری، هومن،۱۳۹۲:۵۹). گاه به لحاظ طبقه‌ای بودن مقدار خی دو را محاسبه کرده و به رد یا تأیید فرض صفر اقدام می‌شود یا طیف لیکرت را به دو گروه (موافق و مخالف) کاهش داده (دواس، ۱۹۹۳) لذا، از آزمون خی دو با تصحیح یانیس استفاده شده است.

فرضیه (۲)؛ بین دیدگاه‌های پاسخگویان مدیران مدارس زن و مرد گیلان در کارآمدی سازوکارهای ایجادشده در دستیابی به شاخص‌های توسعه، خودکفایی و پیشرفت در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

$$Z_u = \frac{U_1 - \frac{N_1 N_2}{2}}{\sqrt{\frac{N_1 N_2 (N_1 + N_2 + 1)}{12}}} == \frac{1080250 - \frac{(1445)(1561)}{2}}{\sqrt{\frac{(2255645)(3007)}{12}}} == \frac{47572.5}{23774.5} = 2.01$$

فرضیه ۳؛ بین دیدگاه‌های مدیران دوره ابتدایی و متوسطه گیلان در کارآمدی سازوکارهای ایجاد در دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

چون دو گروه مستقل هستند و مقیاس صفت مورد نظر ترتیبی است و به تصادف انتخاب شده‌اند لذا از آزمون من ویتنی استفاده گردید. چون فراوانی هردو گروه نمونه از ۲۰ بیشتر است. عملاً مقدار U به Z تبدیل می‌شود.

چون اندازه Z_u به‌دست‌آمده یعنی ۱/۶۲ – در سطح اطمینان ۵٪ از اندازه مبین Z یعنی ۱.۹۶ بیشتر و یا برابر آن نیست، لذا فرض صفر رد نشد. بنابراین تفاوت بین دو گروه معتبر نبود و پیشرفت

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

دوره متوسطه که ظاهراً بیش از دوره ابتدایی است می‌تواند از خطای نمونه‌گیری باشد. لذا فرض صفر مبنی بر اینکه بین دیدگاه‌های مدیران دوره ابتدایی و متوسطه در کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش در دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران در اثر تحریم تفاوت معنی‌داری وجود دارند. با معنی‌داری مجانبی و ۰۶۷ /.=p تأیید می‌شود بنابراین تفاوت بین دو گروه ابتدایی و متوسطه معتبر نیست و این می‌تواند ناشی از خطای نمونه‌گیری باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با هدف، کارآمدی سازوکارهای ایجادشده توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش، در دستیابی به شاخص‌های توسعه،خودکفایی و پیشرفت بر اساس ساحت‌های شش‌گانه اهداف آموزش‌وپرورش در اثر تحریم از دیدگاه مدیران مدارس گیلان صورت پذیرفت. روش تحقیق از نوع نسبتاً ترکیبی(کمی– کیفی) صورت پذیرفت. پرواضح است که مسئولان در همه سازمان‌ها با تلاش جهادی در پی خنثی‌سازی تحریم‌ها و کاهش اثرات آن‌ها بودند. در همین راستا، سازوکارهای صورت گرفته توسط دست‌اندرکاران آموزش‌وپرورش نیز درباره توسعه، خودکفایی و پیشرفت در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. این کار با پرسش‌های متنوع پیرامون ساحت‌های سند تحول بنیادین با پاسخگویی مدیران ابتدایی و متوسطه گیلان انجام شد. بر اساس یافته‌های تحقیق ساحت اقتصادی و حرفه‌ای کمترین کارآمدی در بین ساحت‌های دیگر از دیدگاه مدیران مدارس برخوردار بود. که با تحقیق یوسفی و دیندارلو که نتیجه گرفتند آثار مستقیم تحریم‌ها تنها در خصوص رشد اقتصادی رابطه دارد، و رابطه مستقیمی میان شدت تحریم‌ها و آثار آن بر متغیرهای اقتصادی وجود دارد همسو است همچنین با تحقیق (مرزبان و استادزاد، که نتیجه گرفتند بر اساس شدت تأثیر تحریم‌های نفتی، در تولید ناخالص داخلی داشته کاهش داشته و اعمال انواع تحریم‌ها در کاهش تولید ناخالص داخلی نیز نقش داشته‌اند هم‌جهت است.

با تحقیق سراوانی که نتیجه گرفته دانش آموزان قادرند خانواده خود را در خرید مبلمان، مصالح ساختمانی، لوازم تزیینی، اسباب بازی و پوشاک و ... هدایت و رهبری نمایند به شرطی که پیام معلم در او قبلاً کارساز بوده باشد. دانش آموزان می توانند فرهنگ برتر شناخته شدن کالاهای خارجی را در برابر تولیدات ملی آنچنان بشکنند که رغبت افراد و گرایش آنان به وسایل خارجی برای همیشه

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

به انزوا کشیده شود. در پرسش‌های ساحت اقتصادی کاملاً همخوانی دارد و با تحقیق محمدی که اشعار داشته در برخی حوزه‌ها نیز افزایش توانمندی و خودکفایی ما را به همراه داشته است و باید تحریم‌ها را به فرصتی برای کاهش وابستگی به خارج تبدیل کرد نیز هم سو است. همچنین با تحقیق احمدی مبنی بر اینکه معلمان به عنوان تأثیرگذارترین افراد در کنار والدین دانش‌آموزان، می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد نگرش و رفتارهای درست مصرف دانش آموزان داشته باشند کاملاً همسو است. بدیهی است تحریم‌ها در بعضی بخش‌های جامعه کم یا بیش اثرگذار بوده است. در آموزش‌وپرورش هم این تحریم‌ها اثراتی داشته، اما دست‌اندرکاران مربوطه با تدابیر و درایت سازوکارهایی وضع کردند تا اثرات تحریم خنثی و یا کاهش یابد. گاهی در سایه تحریم توانستند تهدیدها را به فرصت تبدیل نمایند تا علاوه بر اقتصاد، توان نظامی و امنیتی کشور افزایش یابد و حتی در برخی امور به خودکفایی نائل آید. زیرا امروزه خودکفایی و تکیه بر اقتصاد مقاومتی، توان تولیدات و محصولات داخلی امری بسیار مهم و ضروری برای مطرح شدن در صحنه‌های رقابت بین‌المللی یک مسئله جهانی است و نقش بسزایی در امنیت مادی و معنوی کشورها دارد. در این میان آموزش وپرورش در امر گسترش اعتماد به محصولات داخلی، افزایش توان مصرفی و ارائه راهکارهایی برای افزایش کارایی و حمایت از تولید ملی،که باعث افزایش سرمایه داخلی و گرایش مردم جامعه نسبت به این محصولات می‌شود و تغییر در سبک زندگی دانش آموزان و خانواده‌های آن‌ها نقش مهم و اساسی را عهده‌دار است. سازوکارهای فراوانی در مورد تاب‌آوری ایران در مقابل سخت‌ترین تحریم‌ها بر اکثر فعالان اقتصادی و فرهنگی و مسئولین روشن بوده و واضح است. زیرا پیشرفت‌هایی که حاصل شده در برخی از امور به خودکفایی منجر شده است. برخی پیشرفت‌ها و دستاوردهایی که در اثر فشار تحریم‌ها از سوی اندیشمندان و فناوران همانند تجهیزات دفاعی و توان هسته‌ای صورت گرفته تبیین شده است. گفته شد که سرخط همه تحریم‌ها اقتصادی است و ستون وسط است. بنابراین باید اذعان نمود که مثل سایر بخش‌های جامعه، تحریم‌ها برای آموزش به‌ویژه آموزش‌وپرورش نیز مشکلاتی ایجادشده است. ولی به همت ایرانیان دانشمند، غیرتمند و توانا قسمت اعظم تحریم‌ها به لحاظ تهدید به فرصت برای دستیابی به شاخص‌های توسعه خودکفایی و پیشرفت جمهوری اسلامی ایران مبدل گشته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

پیشنهادها

راهبردی

۱. به نظر می‌رسد راهکار اقتصاد مقاومتی مناسب‌ترین راهکار برای جلوگیری و رفع بحران است و این رویکرد نیز باید در آموزش وپرورش به کار گرفته شود. اخیراً، برای دفع آثار تحریم و فشارهای بیگانگان بر آموزش‌وپرورش رویکرد مدرسه محوری و مردمی کردن اقتصاد آموزش‌وپرورش ازجمله راهکارهاست.

۲. بر اساس یافته های این پژوهش، نهادها نقش کلیدی در مقاوم سازی اقتصادی دارند به این معنا که با فراهم کردن بستری مناسب برای فعالیت شرکت‌های دانش‌بنیان و مراکز رشد و خلاقیت به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و رسیدن به رشد اقتصادی و افزایش تاب‌آوری.

۳. ارتقاء معرفت و بصیرت دینی و انقلابی کارکنان، دانش آموزان و اولیای آنان درباره اثرات تحریم‌ها، توطئه‌ها و ترفندهای دشمن و ضرورت مبارزه با آن.

۴. تقویت خودباوری و اعتمادبه‌نفس ملی برای کاهش پیامدهای روحی و روانی از طریق منابع آموزشی،پرورشی و مشاوره

۵. امنیت اقتصادی و مبارزه جدی با انواع فساد

۶. ارتقاء روحیه سلحشوری (برانگیختن تعصب و غیرت دینی و میهنی جامعه) به منظور حفظ کیان و تقویت بنیه دفاعی کشور

۷. حفظ و توسعه منابع انسانی(سرمایه‌های فکری) برای کاهش وابستگی

۸. رشد توانمندی‌ها در راستای فهم و درک دانش‌های پایه و عمومی

۹. ایجاد آمادگی جهت بروز افزایش اختراعات، خلاقیت و نوآوری

۱۰. ارتقا ء کیفیت فرایند تعلیم و تربیت با استفاده هوشمندانه از فناوری‌های نوین

۱۱. نقش نهادها در افزایش تاب‌آوری اقتصادی با تأکید بر شرکت‌های دانش‌بنیان

۱۲. نقش آموزش‌وپرورش در اقتصاد مقاومتی، اقتصاد درون‌زا و رشد و توسعه اقتصادی کشور

۱۳. تعامل هدف‌دار به منظور جلب مشارکت ارکان سهیم و مؤثر بخش عمومی و غیردولتی در تعلیم و تربیت رسمی عمومی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

۱۴. پیشرفت اجتماعی(افزایش مشارکت سرمایه انسانی نظام تعلیم و تربیت در رشد و تعالی در عرصه‌های مختلف دست‌یابی به اهداف مشترک توسعه)
۱۵. بحث الگوی رفتار تولیدی در زمان تحریم و مقابله با آن
۱۶. بحث الگوی رفتاری مدیران در زمان تحریم و مقابله با آن
۱۷. درونی سازی ارزش‌های اصیل دینی و اخلاقی (انصاف و عدالت)
۱۸. درونی سازی ارزش کار و تلاش(تعهد نسبت به کار و ارتقاء روحیه تلاشگری)
۱۹. فرهنگ‌سازی به حمایت از تولید کالای مرغوب ایرانی توسط دست‌اندرکاران و معلمان و کارکنان آموزش‌وپرورش
۲۰. پیشنهاد اجرای پژوهش دیگری در همین راستا به صورت کیفی، تا زوایای پنهان برخی متغیرها نهان گردد.

عملیاتی

۱. مصرف کالاهای داخلی توسط دانش آموزان و اولیای آن‌ها و کارکنان مدارس
۲. استفاده از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های فرهنگیان، فراگیران و اولیاء در کاهش آثار تحریم
۳. تحریم کالاهای خارجی (لوازم‌التحریر، لوازم منزل و...) توسط فرهنگیان، فراگیران، اولیاء و کارکنان و...
۴. ترغیب فراگیران و اولیای آنان به رعایت قناعت و اعتدال (الگوی صحیح در مصرف) و ترویج عمومی آن
۵. برنامه‌ریزی برای حفظ و ارتقای سلامت (بهداشت جسمی، روحی و روانی)
۶. تأمین نیازهای زیرساختی در توسعه و تولید ملی فناوری اطلاعات
۷. تأسی از موضع‌گیری‌ها و اقدامات رهبر انقلاب در خنثی‌سازی تحریم‌ها
۸. درونی سازی ارزش‌های اصیل دینی و اخلاقی (پرهیز از اسراف و تبذیر)

محدودیت‌ها

۱. بر اساس پیشنهادها، مقرر شده بود نمونه‌گیری به صورت تصادفی منظم (سیستماتیک) و با استفاده از فناوری اطلاعات به صورت اینترنتی انجام شود. به‌رغم تهیه نرم‌افزار مربوط، اما در

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

اجرا موافقت نشد. بنابراین از پرسشنامه‌های کاغذی به صورت سنتی استفاده گردید و این کار را در ایام همه‌گیری کرونا برای پژوهشگر دشوار کرد.

۲. با شروع این پژوهش، ویروس کرونا ظهور کرد و به تبع آن شیوع یافت و سپس تعطیلی مدارس آغاز گردید. حضور پررنگ معلمان در مقابله با ویروس و پیدا کردن راه‌هایی برای اینکه دانش آموزان و سایر افراد به این ویروس مبتلا نشوند مثل سم‌پاشی کردن اماکن، تهیه وسایل بهداشتی، حفاظت شخصی از سلامت دانش آموزان و معلمان و... در اولویت قرار گرفت. از سوی دیگر، در تدارک و آماده‌سازی زیرساخت‌ها برای بهره‌گیری از شبکه شاد و درگیر بودن عوامل اجرایی به‌ویژه مدیران در این مورد، کار را برای انجام مصاحبه کانونی دشوار و شاید غیرممکن نمود. لذا، حضور مدیران مدارس در مصاحبه‌هایی که پیش‌بینی و پیشنهاد شده بود به نحو مطلوب عملیاتی نشد. اما جلسات مستمر و مفیدی با صاحب‌نظران برگزار شد ولی نظر نگارنده بر این بود به جای ۱۸ نفر بالغ بر ۴۰ نفر حضور می‌یافتند تا کار به صورت طرح ترکیبی هم‌زمان کمی و کیفی اجرا شود. درهرصورت با افزایش پرسش‌ها این نقیصه تا حدودی مرتفع گردید و کار از ترکیبی متوالی به نسبتاً ترکیبی اکتشافی صورت گرفت.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

منابع

- آذربایجانی، طیبی و صفا درگیری (۱۳۹۴). اثر تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده و اتحادیه اروپا بر تجارت دوجانبه ایران و شرکای عمده تجاری آن: کاربرد مدل جاذبه، *مجله تحقیقات اقتصادی*، دوره ۵۰، شماره ۳، ۵۳۹-۵۶۲.
- آقایی، مجید؛ رضاقلی زاده، مهدیه و محمدرضایی، مجید (۱۳۹۷). بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی و تجاری بر روابط تجاری ایران و کشورهای شریک عمده تجاری، *مجله مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)*.
- ابراهیمی نسرین، اعتمادی، جاوید، صمدزاده پیمان، فرهادی سعید، نصیری نسرین، نوروزپور مینا (۱۳۹۲). *پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی ساختارشناسی انواع تحریم‌های اعمال‌شده علیه ایران* دوره ۳.
- ادواردز، جکئی، تامس ماری دی، رزن فلد پل و گیولی، استفانی (۱۹۹۶) تحقیق پیمایشی، ترجمه اعرابی و ایزدی (۱۳۸۴) دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- جان بست (۱۳۹۰). *روش‌های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری* (پاشا شریفی و نرگس طالقانی). انتشارات رشد.
- بادپا، بهروز (۱۳۹۴)، نقش آموزش‌وپرورش در اقتصاد مقاومتی، اقتصاد درون‌زا و رشد و توسعه اقتصادی کشور، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، ساری.
- باقری، محسن، مهدوی، سهیلا و شریف نژاد، مریم (۱۳۹۳). بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر عملکرد عوامل داخلی در صنایع کوچک و متوسط استان لرستان طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۱. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بنی اسدی، علیرضا (۱۳۸۸). دلایل عمده در رشد بررسی های اقتصادی در آموزش‌وپرورش، *مقالات آموزشی و تربیتی خراسان جنوبی*.
- پرند، رؤیا و احمدی، غلامعلی(۱۳۹۶). پنجمین کنفرانس بین‌المللی رویکردهای پژوهشی در علوم انسانی و مدیریت.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

- پیغامی، عادل؛ فنایی سید مجتبی، روزبهان محمود و ذاکری، ناصر (۱۳۹۷). *اقتصاد پایهٔ دهم دورهٔ دوم متوسطه* کد ۱۱۰۲۲۱.
- تقی زاده انصاری، محمد (۱۳۷۹)، استقلال سیاسی و استقلال اقتصادی، *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۹
- تودارو، مایکل(۱۳۷۷). *توسعه اقتصادی جهان سوم*. ترجمه غلامعلی فرجادی. تهران: مؤسسه عالی پژوهش و برنام هریزی.
- جک ئی، ادواردرزو. ماری دی تامس و پل زرند فُلد.(۱۳۸۴).*تحقیق پیمایشی*. (سید محمد اعرابی و داود ایزدی، مترجمان). دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- خانی، حامد(۱۳۹۸) تأثیر تحریم‌های آمریکا بر امنیت بهداشتی شهروندان ایرانی، جامعه خبری تحلیلی.
- خلیلیان، محمد جمال (۱۳۸۴). *شاخص های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام*. قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی
- معین، محمد.(۱۳۶۳) *لغت‌نامه موسسه انتشارات امیرکبیر*.
- دیوید ای، مک ناب (۲۰۰۸)، *روش‌های تحقیق کمّی و کیفی مدیریت دولتی و سازمان‌های غیرانتفاعی*، مترجمین، واعظی و آزمندیان، انتشارات، صفار
- دانشجو، عبدالحمید، نوبخت، رضا و ثالثی، محسن (۱۳۸۹). *SPSS در تربیت بدنی*، انتشارات عصر انتظار.
- دلاور، علی (۱۳۹۰). *احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. انتشارات رشد.
- دی. ای. دواس (۱۳۹۳). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*.(نایبی هوشنگ، مترجم). نشر نی.
- روان شاد نیا، مهدی (۱۳۹۷). *جایگاه توسعه پایدار در مفهوم توسعه*. برنا.
- سراوانی،حسن(۱۳۹۷)، نقش دانش‌آموزان در حمایت از تولیدات ملی، خبرگزاری پانا
- سرمد، زهره. بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۹۳). *روش های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: نشر آگاه.
- عبدالملکی،حجت‌الله (۱۳۹۳) *اقتصاد مقاومتی*، تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (ع)

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

- عسگری، علی و هومن، حیدر علی (۱۳۹۲). *آزمون مجذور کای (خی دو)*. انتشارات سمت.
- غیاثوند، ابوالفضل، عبدالشاه، فاطمه (۱۳۹۴). مفهوم و ارزیابی تاب آوری اقتصادی ایران. *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی دانشگاه علامه طباطبایی*. دوره ۱۵ شماره ۵۹
- محمد پور، احمد(۱۳۸۹) *فراروش*. انتشارات جامعه شناسان
- فروتن، رضا ؛ فضل الهی، سیف‌الله و طالعی فرد، احمد (۲۰۱۹) بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی، *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*. دوره ابتدایی سال دوم شماره ۲، ۱۳۹۶
- فقیه نصیری، مرجان(۱۳۹۷) *محور اصلی توسعه یافتگی و خودکفایی*، ایرنا
- قدمگاهی، علی (۱۳۸۸). *توسعه و پیشرفت از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی*، پایگاه بصیرت
- قره‌باغیان، مرتضی(۱۳۷۰) *اقتصاد رشد و توسعه*، نشر نی
- کریمی، ادریس ؛ فتورچی، زهرا و حسن‌زاده، محمد (۱۴۰۰). تأثیر تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل و ایالات متحده آمریکا بر شاخص فلاکت کشورهای هدف، دوره ۲۱، شماره ۸۱، ۲۲۹-۱۹۷
- کوهن، لوئیس. میشل هالیدی (۱۳۸۰).*آمار در علوم تربیتی و تربیت‌بدنی*.(علی دلاور، مترجم).انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- محمدی تیمور؛ شاکری ؛ عباس ؛سید نورانی ؛ سید محمدرضا و کریمی مهرآبادی، محمدصادق (۱۳۹۷). نقش نهادها در افزایش تاب‌آوری اقتصادی با تأکید بر شرکت‌های دانش‌بنیان؛ *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، دوره ۲۱.
- مردیت گال، والتربورگ وجویس گال (۱۳۸۴) *روش‌های تحقیق کمّی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی*. (احمدرضا نصر و دیگران، مترجمین) انتشارات دانشگاه شهید بهشتی و (سمت).
- مرزبان، حسن و استادزاد، علی حسین،(۱۳۹۴)، *تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر تولید و رفاه اجتماعی ایران: رهیافتی از الگوی رشد تعمیم‌یافته تصادفی*.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]

- معین؛ محمد(۱۳۶۳) *فرهنگ فارسی*، انتشارات امیرکبیر
- موحد، سجاد(۱۳۹۶) بررسی رابطه متقابل رشد جمعیت و خودکفایی و استقلال اقتصادی، *پدافند اقتصادی*، ۱۳، ۲۵-۲۶
- سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش
- مبانی سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-05]